

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών:

Οικονομική – Οργανωσιακή Ψυχολογίας

Θέμα Πτυχιακής Εργασίας:

**«Κοινωνική Τάξη – Κοινωνικές Αποδόσεις της Επιτυχίας
– Αποτυχίας και Πίστη στο Δίκαιο Κόσμο»**

Φοιτήτρια: Κυριακή Φουσιάνη

A.M.: 0605M028

Επόπτης καθηγητής: Τηλέμαχος Ιατρίδης

Αθήνα, Μάιος 2008

Κοινωνική Τάξη, Κοινωνικές Αποδόσεις της Επιτυχίας – Αποτυχίας και Πίστη στο Δίκαιο Κόσμο

Οι επικρατούσες θεωρίες περί των χαρακτηριστικών της κοινωνικής τάξης υποδηλώνουν ότι η κοινωνική τάξη επηρεάζει τον τύπο των κοινωνικών αποδόσεων των συμπεριφορών που εκδηλώνονται με τρόπο που να δικαιολογεί το κοινωνικό σύστημα. Στο παρόν πείραμα μελετάται η επίδραση της κοινωνικής θέσης του αυτουργού στις αποδόσεις που κάνει ο παρατηρητής για την επίδοσή του (επιτυχία ή αποτυχία), καθώς και στην πρόσληψη του κόσμου ως δίκαιου ή άδικου. Σε ένα 2 (κοινωνική θέση: υψηλή / χαμηλή) x 2 (επίδοση: επιτυχία / αποτυχία) πειραματικό σχέδιο μελετήθηκαν οι αποδόσεις του παρατηρητή για την επίδοση του αυτουργού. Μέσα από τα αποτελέσματα του πειράματος, φαίνεται ότι ως αναμενόμενη συμπεριφορά θεωρείται η επιτυχία των ατόμων υψηλής κοινωνικής θέσης και η αποτυχία των ατόμων χαμηλής κοινωνικής θέσης, ενώ ως μη αναμενόμενη συμπεριφορά θεωρείται η αποτυχία των ατόμων υψηλής θέσης και η επιτυχία των ατόμων χαμηλής θέσης. Τα ευρήματα δείχνουν ότι τα αναμενόμενα αποτελέσματα τείνουν να αποδίδονται σε αίτια εσωτερικά και σταθερά, όπως η ικανότητα, ενώ τα μη αναμενόμενα αποτελέσματα αποδίδονται σε εσωτερικά αλλά ασταθή αίτια, όπως η προσπάθεια. Επιπλέον, όταν ο αυτουργός σημειώνει την αναμενόμενη επίδοση, ο κόσμος τείνει να προσλαμβάνεται ως δίκαιος, ενώ όταν σημειώνει μη αναμενόμενη επίδοση προσλαμβάνεται ως άδικος.

Εισαγωγή

Οι άνθρωποι έχουν την τάση να ερμηνεύουν τις συμπεριφορές που παρατηρούν γύρω τους και να τους αποδίδουν αιτίες (Heider, 1958). Τα αίτια που αποδίδονται είναι είτε εσωτερικά, είτε εξωτερικά. Ως εσωτερικά αίτια κοινωνικών αποδόσεων συνήθως ορίζονται τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου ενώ ως εξωτερικά αίτια θεωρούνται οι περιβαλλοντικές συνθήκες που προκαλούν τη συμπεριφορά.

Η αναγωγή μιας συμπεριφοράς στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου εκδηλώνεται με τρόπο επιλεκτικό. Θίγει τα λιγότερο προικισμένα άτομα και συνετείνει στη διατήρηση του status quo. Εξαίρεται η σημασία μίας εγκεκριμένης κοινωνικής συμπεριφοράς της προνομιούχας τάξης, ενώ παράλληλα υποβαθμίζεται η προσωπική ευθύνη για τις κοινωνικά λιγότερο επιθυμητές συμπεριφορές της.

Αιτιώδεις Αποδόσεις (Causal Attributions): Κατά τον Beauvois (1984) η υπερτίμηση της σημασίας των εσωτερικών – προδιαθεσικών παραγόντων κατά τη διαδικασία των κοινωνικών αποδόσεων καθώς και η ψευδαίσθηση εσωτερικού ελέγχου των ενισχύσεων παραπέμπουν σε έναν κανόνα εσωτερικότητας ακριβώς επειδή αντιστοιχούν σε κάποιο κανόνα μιας προνομιούχας κοινωνικής ομάδας, και σύμφωνα με τον κανόνα εσωτερικότητας πηγή ελέγχου της συμπεριφοράς είναι το άτομο.

Κατά τον Beauvois, τα άτομα υψηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου είναι πολύ πιο εσωτερικά από τα κοινωνικά κατώτερα άτομα. Η εσωτερικότητα θεωρείται χαρακτηριστικό των ανώτερων τάξεων, αποτελεί έναν τύπο σχέσεων που χαρακτηρίζει τους προνομιούχους ανθρώπους και έχει προφυλακτική λειτουργία για

την κοινωνία, (Beauvois, 1984). Τα κοινωνικο-οικονομικά προνομιούχα άτομα συνηθίζουν να αποδίδουν τα όσα τους συμβαίνουν σε εσωτερικούς, παρά σε εξωτερικούς παράγοντες προκειμένου να δημιουργήσουν ευνοϊκή εικόνα για τον εαυτό τους στο κοινωνικό τους περιβάλλον (Dubois, 1994). Η επιλογή ερμηνείας βάσει εσωτερικών αιτίων απ' το άτομο είναι κοινωνικά πιο αποδεκτή και επιθυμητή και οδηγεί στην ευνοϊκή πρόσληψή του. Όσο πιο ψηλά βρίσκονται τα άτομα στην ιεραρχία, τόσο πιο εσωτερικές είναι οι αποδόσεις που κάνουν, προτιμούν τις προδιαθεσικού τύπου ερμηνείες που αφορούν αποκλειστικά τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους, και αποφεύγουν οποιαδήποτε απόπειρα ερμηνείας της συμπεριφοράς τους με όρους προθέσεων, όπως είναι η προσπάθεια, ή με όρους εξωτερικούς όπως είναι η τύχη και ο βαθμός δυσκολίας του έργου. Σ' αυτό το επίπεδο η εσωτερικότητα εμφανίζεται να είναι μια κοινωνική αξία, η οποία εκφράζεται ως επί τω πλείστον από την προνομιούχα τάξη. Τα άτομα που εντάσσονται σ' αυτή την κοινωνική ομάδα θεωρούνται πιο υπεύθυνα, αυτόνομα και έτοιμα να ανταπεξέλθουν σε δύσκολες συνθήκες και καταστάσεις. Έχουν τη θέληση και την ικανότητα να πετυχαίνουν τους στόχους τους, όσο δύσκολοι κι αν είναι, και δεν παραιτούνται από οποιαδήποτε προσπάθεια υλοποίησης των έργων τους, έως ότου να ολοκληρωθούν. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά σχετίζονται με την κοινωνική χρηστικότητα, η οποία αποτελεί και το κριτήριο της επιτυχίας.

Αντιθέτως, τα άτομα που προέρχονται από χαμηλό κοινωνικό υπόβαθρο, ακόμα και όταν κάνουν εσωτερικές αποδόσεις για να ερμηνεύσουν τη συμπεριφορά τους, θα προτιμήσουν να την αναγάγουν σε προθέσεις και σε αίτια ασταθή, αποφεύγοντας τις ερμηνείες προδιαθεσικού χαρακτήρα. Αυτή η κατηγορία ατόμων προσλαμβάνεται με όρους διαπροσωπικούς, με όρους που σχετίζονται περισσότερο με την κοινωνική επιθυμητότητα (καλοί, ανθρώπινοι, φιλικόί κτλ.). Για την ομάδα αυτή,

η υλοποίηση δύσκολων στόχων θεωρείται σχετικά ανέφικτη, αφού δε διατίθενται από τα μέλη της οι δέουσες αρετές που θα οδηγήσουν στην επίτευξη του έργου που επιχειρούν.

Γενικότερα, τα άτομα που έχουν δύναμη, είτε πρόκειται να ερμηνεύσουν θετικές, είτε αρνητικές συμπεριφορές τους, προτιμούν να κάνουν προδιαθεσιακού τύπου ερμηνείες. Και μάλιστα σε περίπτωση αποτυχούς επίδοσής τους σε ένα έργο, αποδίδουν τη συμπεριφορά τους σε ακόμα πιο εσωτερικούς παράγοντες απ' ότι σε περίπτωση επιτυχίας. Αναφορικά με τα χαμηλής κοινωνικής θέσης άτομα, οι ερμηνείες που δίνονται για την εξήγηση της συμπεριφοράς τους γίνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να προφυλαχτεί η προσωπική τους αξία. Η ομάδα αυτή τείνει να αποδίδει την επιτυχία περισσότερο σε χαρακτηριστικά της προσωπικότητας (ικανότητα), και την αποτυχία σε ασταθή και ελεγχόμενα αίτια (προσπάθεια) (Pansu, 1997).

Στον τρόπο ερμηνείας μιας συμπεριφοράς σημαντικό ρόλο παίζουν και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες γίνονται οι αποδόσεις. Έτσι, κάτω από συνθήκες άμεσης εποπτείας και ελέγχου, οι αποδόσεις που γίνονται είναι λιγότερο εσωτερικές, και η συμπεριφορά συνήθως ανάγεται στις προθέσεις, δηλαδή σε αίτια που είναι κάτω από τον έλεγχο του αυτουργού, όπως η προσπάθεια. Με αυτό τον τρόπο υποδηλώνεται από τον αυτουργό η πρόθεση μετατροπής του αποτελέσματος στο μέλλον. Μέσα σε ένα πιο φιλελεύθερο πλαίσιο όμως, ευνοείται η έκφραση της εσωτερικότητας, αφού κάτω από συνθήκες "ελευθερίας" το άτομο ανάγει τη συμπεριφορά του στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, που είναι και οι πιο εσωτερικοί παράγοντες.

Η Dubois (1994) υποστηρίζει την άποψη ότι η προτίμηση της εσωτερικότητας είναι χαρακτηριστικό των φιλελεύθερων κοινωνιών, αφού επιτρέπει την αξιολόγηση σύμφωνα με τα ατομικά προσωπικά κριτήρια.

Μοντέλο Weiner – Κοινωνικές αποδόσεις

Ο Weiner είναι απ' τους πρώτους ερευνητές που ασχολήθηκαν με την επιτυχία και την αποτυχία σε κάποιο έργο και την απόδοσή τους είτε σε εσωτερικούς είτε σε εξωτερικούς παράγοντες (Weiner, 1974). Προσδιόρισε την ικανότητα, την προσπάθεια, τη δυσκολία του έργου και την τύχη ως τους σημαντικότερους παράγοντες που συμβάλλουν στην επίδοση του ατόμου σε ένα έργο. Οι αποδόσεις είναι ταξινομημένες κατά μήκος τριών αιτιωδών διαστάσεων: της έδρας (locus), της σταθερότητας (stability), και του ελέγχου (controllability) (βλ. Weiner, 1986).

Η έδρα έχει να κάνει με τον «τόπο» από τον οποίο πηγάζει η συμπεριφορά, δηλαδή αν προέρχεται μέσα από το ίδιο το άτομο, ή έξω από αυτό.

Η διάσταση της σταθερότητας αφορά στο εάν τα αίτια της συμπεριφοράς δύνανται να αλλάξουν ή βρίσκονται στο διηνεκές. Αναλυτικότερα, η ικανότητα μπορεί να ταξινομηθεί ως σταθερός, εσωτερικός παράγοντας που προκαλεί μια συμπεριφορά, ενώ η προσπάθεια ως ασταθής εσωτερικός. Επομένως, η αποτυχία που αποδίδεται σε χαμηλή ικανότητα μειώνει την προσδοκία μελλοντικής επιτυχίας περισσότερο απ' ότι η αποτυχία που αποδίδεται στην έλλειψη προσπάθειας. Κατά τον ίδιο τρόπο, η επιτυχία που αποδίδεται στην καταβολή μεγάλης προσπάθειας, δε θα μπορούσε να υποδηλώσει την ίδια επίδοση στο μέλλον όπως η αποδιδόμενη στην ικανότητα επιτυχία. Εν ολίγοις, η σταθερότητα αφορά στη διάρκεια μιας συμπεριφοράς. Αυτό στο οποίο ο Weiner φαίνεται να δίνει ιδιαίτερη σημασία είναι ο ρόλος του αναμενόμενου (expectancy), το οποίο αναφέρεται στην υποκειμενική πεποίθηση της μελλοντικής επιτυχίας. Έτσι, τα αναμενόμενα αποτελέσματα τείνουν να αποδίδονται σε σταθερούς αιτιακούς παράγοντες και δη στην ικανότητα, ενώ τα μη αναμενόμενα αποτελέσματα ενός έργου αποδίδονται σε ασταθή αίτια όπως η

προσπάθεια που κατέβαλε ο αυτουργός. (Feather 1969, Feather & Simon 1971, Frieze & Weiner, 1971, Anderson & Weiner, 1992).

Τέλος, ο έλεγχος έχει να κάνει με το κατά πόσον τα αίτια μιας συμπεριφοράς βρίσκονται κάτω από τον έλεγχο του αυτουργού, όπως π.χ. η προσπάθεια, είναι ελεγχόμενη από τον αυτουργό, ενώ η ικανότητα, η διάθεση και η τύχη είναι μη ελεγχόμενα χαρακτηριστικά.

Η ψυχολογία της προσωπικότητας θεωρεί ότι η βασική αιτία μιας συμπεριφοράς ενυπάρχει στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του αυτουργού. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι σταθερά στο χρόνο και σε κάθε περίπτωση. Είναι αυτά που κάνουν τους ανθρώπους να ξεχωρίζουν μεταξύ τους και να είναι ο καθένας μοναδικός. Η ικανότητα αποτελεί ένα από τα πιο βασικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου, και γι' αυτό άλλωστε υπερεκτιμάται η σημασία της εν συγκρίσει με την προσπάθεια, η οποία εντάσσεται στις "προθέσεις" (Rosenbaum, 1972). Μέσω των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας δύναται η πρόβλεψη της μελλοντικής συμπεριφοράς του ατόμου, επομένως όταν ένα άτομο συμπεριφέρεται ικανά σε μια περίπτωση, πάντα θα μπορεί να συμπεριφέρεται με όμοιο τρόπο (Beauvois & Le Poultier, 1986, p.102, Beauvois, 1976).

Κοινωνικές αποδόσεις - Στερεότυπα

Κατά τον Lorenzi-Cioldi (1998 p 39) τα μέλη υψηλής θέσεως ομάδας τείνουν να τονίζουν την ατομική τους ταυτότητα ως αιτιακό παράγοντα της απόκτησης της κοινωνικής τους θέσης. Δηλαδή, τα υψηλής κοινωνικής θέσης άτομα αποδίδουν την πλεονεκτική τους θέση στα ατομικά τους χαρακτηριστικά παρά σε κοινά γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν όλα τα μέλη της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκουν (βλ. επίσης, Branscombe, 1998) Επιπλέον, κατά τον Lorenzi-Cioldi (1998) οι άνθρωποι

αντιμετωπίζουν τα μέλη των ομάδων χαμηλής θέσης περισσότερο βάσει της “κοινωνικής” και όχι της “ατομικής” τους ταυτότητας, δηλαδή τους προσλαμβάνουν περισσότερο ως μέλη της ομάδας υπαγωγής τους, παρά ως άτομα. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο και για τα μέλη ομάδων υψηλής θέσης.

Όπως μας πληροφορούν οι Yzerbyt, Rocher & Schadron, (1997), τα στερεότυπα λειτουργούν ως τα προδιαθεσιακά χαρακτηριστικά που αποδίδονται στις ομάδες. Οι παρατηρητές ερμηνεύουν την ομοιομορφία των συμπεριφορών των μελών συγκεκριμένων ομάδων μέσα από την ύπαρξη κοινών, σταθερών χαρακτηριστικών που μοιράζονται τα μέλη των ομάδων. Όταν οι παρατηρητές καλούνται να ερμηνεύσουν τη συμπεριφορά των αυτουργών, την ερμηνεύουν βάσει προδιαθεσιακών παραγόντων ενώ υποτιμάται ο ρόλος των καταστασιακών συγκυριών. Με λίγα λόγια, αποδίδεται κάποια “ουσία” στον αυτουργό η οποία θεωρείται ότι τον οδήγησε στη συμπεριφορά που διέπραξε και αυτή η απόδοση ουσίας έχει μεγάλο αντίκτυπο στη διαδικασία των κοινωνικών αποδόσεων αφού όπως φαίνεται ενεργοποιείται αυτομάτως το θεμελιώδες σφάλμα απόδοσης (fundamental attribution error) ή αλλιώς η προκατάληψη υπεραπόδοσης (overattribution bias). Επομένως, ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι τείνουν να ερμηνεύουν τη συμπεριφορά άλλων ανθρώπων επηρεάζεται άμεσα από το βαθμό στον οποίο οι αυτουργοί προσλαμβάνονται από τους παρατηρητές ως μέλη μιας υποστασιακής ομάδας (entitative group) (Yzerbyt και συν. 1997). Κατά τη διαδικασία λοιπόν των αποδόσεων, οι άνθρωποι θα δικαιολογήσουν τα στερεότυπα που έχουν επικαλούμενοι την “ουσία” που χαρακτηρίζει τα μέλη της παρατηρούμενης ομάδας και τα χαρακτηριστικά που επομένως φέρουν. Πρόκειται για μια προσπάθεια εκλογίκευσης των στερεοτύπων και της ήδη υπάρχουσας κατάστασης που κάνουν οι

παρατηρητές (Fiske 1993a, 1997; Hoffman & Hurst, 1990; Jost & Banaji, 1994; Tajfel, 1981).

Αυτό που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής είναι το γεγονός ότι το φαινόμενο του θεμελιώδους σφάλματος απόδοσης ενεργοποιείται επιλεκτικά μόνο κατά τη διαδικασία των αιτιωδών ερμηνειών των συμπεριφορών των μελών υποστασιακών ομάδων. Το ίδιο φυσικά δεν παρατηρείται και για τις μη υποστασιακές ομάδες. Επομένως η υπαγωγή σε μια υποστασιακή ομάδα θα ενθαρρύνει την ερμηνεία της συμπεριφοράς από τον παρατηρητή με όρους έμφυτων προδιαθεσιακών χαρακτηριστικών, κοινών σε όλα τα μέλη. Δηλαδή, ενθαρρύνεται η εφαρμογή του θεμελιώδους σφάλματος απόδοσης μόνο στις ομάδες που προσλαμβάνονται με ουσιοποιητικούς όρους. (Yzerbyt και συν. 1998).

Μέσα από παλαιότερη έρευνα των Jost & Banaji (1994) παρατηρήθηκε ο προκατειλημμένος τρόπος αντιμετώπισης των ατόμων που υπάγονται σε υποστασιακές ομάδες. Ανάμεσα σε δύο πειραματικές ομάδες, μια υποστασιακή και μια μη υποστασιακή, προέκυψε ότι αυτοί στους οποίους συνέβη να “εισπράξουν” κακή τύχη αξιολογήθηκαν λιγότερο θετικά από τους “τυχερούς” μόνο στη συνθήκη όπου αποτελούσαν μέλη της υποστασιακής ομάδας. Εν ολίγοις, τα άτυχα μέλη μόνο της υποστασιακής ομάδας θεωρήθηκε ότι άξιζαν την κακή τους τύχη και επομένως μόνο σ’αυτή τη συνθήκη έγινε εκλογίκευση του γεγονότος από τους παρατηρητές.

Σύμφωνα με παλαιότερες έρευνες πάνω στις αποδόσεις για τον πλούτο και τη φτώχεια παρατηρήθηκε ότι ο ρόλος των στερεοτύπων και των κοινωνικών κανόνων είναι καθοριστικής σημασίας για τη διαδικασία των αποδόσεων (Fincham & Jaspars, 1981, Semin, 1980), καθώς και για την εκδήλωση ενδο-ομαδικής ή εξω-ομαδικής προκατάληψης, (Tajfel & Forgas, 1981, Taylor & Jaggi, 1974). Συγκεκριμένα, έχει δειχθεί προτίμηση της απόδοσης της φτώχειας σε εσωτερικά κυρίως αίτια, πχ. έλλειψη

κινήτρων, δεξιοτήτων κτλ. (Feagin,1972, Gurin & Gurin,1970). Ένα σχετικό εύρημα είναι ότι οι επιτυχημένοι τείνουν να προσλαμβάνονται ως λιγότερο υπεύθυνοι για την επιτυχία τους, ενώ οι αποτυχημένοι τείνουν να θεωρούνται περισσότερο υπεύθυνοι για την αποτυχία τους, (Younger, Arrowood & Hemsley, 1977), επομένως, η αποτυχία ή η δυσμενής κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάποιος τείνουν να αποδίδονται σε μεγαλύτερο βαθμό σε εσωτερικά αίτια απ'ότι η επιτυχία, πράγμα που συμβάλλει στην ενοχοποίηση του θύματος. Επίσης, έρευνα του Furnham (1981a) έδειξε ότι η κοινωνική τάξη και η εθνικότητα επηρεάζουν στον ίδιο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο γίνονται οι κοινωνικές αποδόσεις. Επομένως, φαίνεται ότι τα κοινωνικοπολιτισμικού περιεχομένου στερεότυπα παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη διαδικασία ερμηνείας του πλούτου. Ένα επιπλέον σημαντικό εύρημα αποτελεί η απόδοση της οικονομικής επιτυχίας των μεταναστών –οι οποίοι αποτελούν “υποδεέστερης” κατηγορίας κοινωνική ομάδα- στην καταβολή μεγάλης προσπάθειας (Forgas, Morris & Furnham,1982) -χαρακτηριστικό εσωτερικό μεν, αλλά ασταθές- Η έρευνα του Orpen (1981) έδειξε ότι η επιτυχία των λευκών εργαζομένων αποδίδεται κυρίως σε εσωτερικούς παράγοντες και η αποτυχία τους σε εξωτερικούς, ενώ το αντίθετο τείνει να συμβαίνει για τους μαύρους εργαζόμενους. Επιπλέον, οι μαύροι τείνουν να κάνουν περισσότερο εξωτερικές αποδόσεις της επιτυχίας και της αποτυχίας τους απ' ότι οι λευκοί (Friend & Neale, 1972, Graham,1984, Murray & Mednick,1975, Willig, Harnisch, Hill, & Maehr, 1983). Επιπροσθέτως, μέσα από έρευνες παρατηρήθηκε ότι οι μαθητές που προέρχονται από υψηλή κοινωνική θέση ερμηνεύουν περισσότερο με εσωτερικούς όρους την επίδοσή τους εν αντιθέσει με τους μαθητές χαμηλής κοινωνικής θέσης. Αυτό συμβαίνει γιατί χαρακτηριστικά όπως η κοινωνική υποστήριξη, η προτίμηση για το σχολείο και η επιθυμία των γονιών για καλή επίδοση των παιδιών τους πηγάζουν πρωτίστως μέσα από τον πλούτο (Carr, Bookracks, &

Maxwell, 1991, Tyler & Tyler,1992, Tompson & Dass,2000, Morgan & Streb,2001, Juang Silbereisen,2002). Επίσης, τα μέλη ομάδων υψηλής κοινωνικής θέσης (π.χ άντρες και managers) προσλαμβάνονται από τους άλλους ως πιο αξιόπιστα και πιο ικανά και υπάρχουν πιο θετικές στάσεις απέναντί τους. Αντικειμενικά άλλωστε έχουν περισσότερη κοινωνική και οικονομική δύναμη απ' ότι τα μέλη ομάδων χαμηλής κοινωνικής θέσης (π.χ. γυναίκες και εργάτες) (Ridgeway, 2001, βλ. επίσης, Sachdev & Bourhis,1987, Sachdev & Bourhis,1991). Τέλος, μέσα από την έρευνα των Cheung & Rudowicz (2003) δείχθηκε ότι οι μαθητές χαμηλής κοινωνικής θέσης τείνουν να σημειώνουν χαμηλή επίδοση καθώς και να αποδίδουν την επίδοσή τους σε εξωτερικά αίτια, ενώ το αντίθετο παρατηρήθηκε για τους μαθητές υψηλής κοινωνικής θέσης.

Η τάση των ανθρώπων να ερμηνεύουν με διαφοροποιημένο τρόπο τα αποτελέσματα και τις συμπεριφορές των ατόμων ανάλογα με την κοινωνική τους θέση παραπέμπει στη διαδικασία δικαιολόγησης του κοινωνικού συστήματος, η οποία αναφέρεται σε ένα σύνολο κοινωνικών και ψυχολογικών διαδικασιών μέσα από τις οποίες επιτυγχάνεται η νομιμοποίηση και η υποστήριξή του. Αυτές οι διαδικασίες περιλαμβάνουν τα στερεότυπα που αναπτύσσονται για τις διάφορες κοινωνικές ομάδες, την εσωτερίκευση των ανισοτήτων, την ενοχοποίηση του θύματος κτ.λ. (Jost, Pelham, Sheldon, & Sullivan, 2003, Jost, Pietrzak, Liviatan, Mandisodza, & Napier, in press, Kay, Jimenez, & Jost, 2002). Τα άτομα υιοθετούν διάφορες πεπιοθήσεις και ιδεολογίες προκειμένου να εκλογικεύσουν την υπάρχουσα κατάσταση και το status quo. Τέτοιου τύπου ιδεολογίες αποτελούν η προτεσταντική εργατική ηθική, η αξιοκρατική ιδεολογία, η εκλογίκευση του οικονομικού συστήματος, οι δοξασίες δικαίου κόσμου, η απόσταση ισχύος, ο προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας, η αντιπαράθεση στην ισότητα, ο δεξιός αυταρχισμός και ο πολιτικός συντηρητισμός, (Jost, Bolount, Pfeffer, & Hunyady, 2003, Jost, & Thompson, 2000, Sidanius, & Pratto,

1999), και συμβάλλουν στην απόρριψη από μεριάς των ατόμων καταστάσεων που οδηγούν σε κοινωνική αλλαγή, διατηρώντας μόνο όσες καταστάσεις είναι συμβατές με τις ήδη υπάρχουσες πεποιθήσεις. Έτσι, όταν τα άτομα αντιλαμβάνονται ότι το κοινωνικό σύστημα απειλείται, τείνουν να το εκλογικεύουν (Jost, Glaser, Kruglanski, & Sulloway, 2003, Landau, Solomon, Greenberg, Cohen, Pyszczynski, Arndt, Miller, Ogilvie, & Cook, 2004) μέσα από την ενεργοποίηση στερεοτύπων (Jost, & Hunyady, 2002). Δύο τύποι στερεοτύπων μπορούν να επηρεάσουν το βαθμό στον οποίο κάποιο άτομο τείνει να δικαιολογεί το κοινωνικό σύστημα: “τα συμπληρωματικά” (complementary) κατά τα οποία επιχειρείται να αναπληρωθεί η έλλειψη ενός αγαθού με ένα άλλο, το οποίο έχει διαφορετική κοινωνική αξία (π.χ. «φτωχός αλλά ευτυχισμένος», «πλούσιος αλλά δυστυχισμένος») και “η ενοχοποίηση του θύματος” (victim-blaming), στερεότυπο που λειτουργεί μέσα από την προσπάθεια “απόδειξης” ότι οι μη ευνοημένες κοινωνικές ομάδες αξίζουν την κακή μοίρα που έχουν (Allport, 1954, Ryan, 1971, Lerner & Simmons, 1966). Για παράδειγμα, αν οι φτωχοί προσλαμβάνονται ως οκνηροί, ανεύθυνοι και χωρίς κίνητρα, τότε το σύστημα είναι δίκαιο, και γι’ αυτό είναι φτωχοί (Gilens, 1999, Handler, & Hasenfeld, 1991). Ομοίως, όπως υποστηρίζουν οι Jost και Burgess (2000), τα οικονομικά επιτυχημένα άτομα τείνουν να προσλαμβάνονται μέσα από το κοινωνικό σύστημα ως πιο ικανά, έξυπνα και πρόθυμα να εργαστούν, εν αντιθέσει με τα μη επιτυχημένα που γίνονται αντιληπτά περισσότερο ως φιλικά, ειλικρινή και αρεστά, πράγμα που οδηγεί ενδεχομένως στην ενοχοποίησή τους για την αποτυχία τους.

Δοξασίες Δίκαιου Κόσμου (Just World Beliefs)

Σύμφωνα με τις Δοξασίες περί Δίκαιου κόσμου κατά τους Lerner & Miller (1978), οι άνθρωποι έχουν την ανάγκη να πιστεύουν ότι ζούνε σε ένα δίκαιο κόσμο,

όπου ο καθένας παίρνει αυτό που του αξίζει, και αντιστρόφως, ο καθένας αξίζει αυτό που παίρνει. Η πίστη σε ένα δίκαιο κόσμο θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια ψευδαίσθηση που παροτρύνει τα άτομα να αντιλαμβάνονται τον κόσμο ως ένα προβλέψιμο μέρος, πράγμα που καθιστά το άτομο να συμπεριφέρεται στο φυσικό και κοινωνικό του περιβάλλον με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι θα έκανε χωρίς την ύπαρξη αυτής της ψευδαίσθησης. Χάρη στην πίστη ότι ο κόσμος είναι δίκαιος, καθίσταται δυνατό το να βάζει το άτομο μακροπρόθεσμους στόχους και να επιδεικνύει την αρμόζουσα κοινωνική συμπεριφορά, επομένως η ύπαρξη της ψευδαίσθησης αυτής είναι λειτουργικής σημασίας. Τα άτομα που σημειώνουν έντονη πίστη στο Δίκαιο κόσμο, καθότι έχουν εσωτερική έδρα ελέγχου θεωρούν ότι οι ίδιοι έχουν τον έλεγχο της ζωής τους και επομένως ότι μπορούν να καθορίζουν το μέλλον και τη μοίρα τους. Γενικά, η πίστη σε ένα δίκαιο ή άδικο κόσμο εντείνει είτε αντίστοιχα αμβλύνει την ενεργοποίηση του κανόνα της εσωτερικότητας τόσο στο επίπεδο της ερμηνείας των συμπεριφορών, όσο και σε εκείνα του ελέγχου των ενισχύσεων, ευνοώντας την ψευδαίσθηση της ελεύθερης βούλησης και της αυτονομίας του ατόμου.

Η ηλικία είναι ένα χαρακτηριστικό που φαίνεται να συνδέεται με τις Δοξασίες Δίκαιου ή Άδικου Κόσμου, αφού κατά τον Dalbert (2001, pp. 55-63) τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας επιδεικνύουν σημαντικά ασθενέστερες πεπιοθήσεις ότι ο κόσμος είναι Δίκαιος συγκριτικά με τα νεαρότερα άτομα. Επιπλέον, υπάρχει αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στις Δοξασίες Δίκαιου Κόσμου και στο επίπεδο εκπαίδευσης, αφού όσο πιο υψηλό είναι το μορφωτικό επίπεδο του ατόμου, τόσο πιο ισχυρή είναι και η πίστη του ότι ο κόσμος είναι Δίκαιος (Dalbert, 2001).

Από έρευνα που πραγματοποίησε ο Furnham (1991), φάνηκε ότι η κοινωνική θέση του ατόμου επηρεάζει την ενεργοποίηση ή μη, των Δοξασιών Δίκαιου Κόσμου. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι υπάρχει θετική συσχέτιση της πίστης στο Δίκαιο

Κόσμο με την υψηλή κοινωνική θέση, ενώ το αντίθετο παρατηρήθηκε ότι συμβαίνει στα χαμηλής κοινωνικής τάξης άτομα, τα οποία αντιλαμβάνονται τον κόσμο ως ένα μέρος όπου επικρατεί η ανομία και η αδικία, εκλογικεύοντας κατ' αυτό τον τρόπο και τη δική τους κατάσταση. Φυσικά, μια τέτοιου είδους πεποίθηση για τον τρόπο λειτουργίας του κόσμου, είναι αρκετή για να τα αποτρέψει από οποιαδήποτε καταβολή προσπάθειας για τη βελτίωση της θέσης τους.

Οι έρευνες έχουν δείξει ότι οι άνθρωποι που έχουν έντονη πίστη στο δίκαιο κόσμο, έχουν την τάση να εκλογικεύουν ανισότητες και να είναι λιγότερο επιεικείς απέναντι στα στερημένα άτομα, (Dalbert & Yamauchi, 1994). Οι Furnham και Procter θεωρούν ότι η πίστη στο δίκαιο κόσμο συνδέεται με τον συντηρητισμό, τις έντονες θρησκευτικές πεποιθήσεις, την προτεσταντική ηθική εργασίας, τον πολιτικό συντηρητισμό, και εσωτερική έδρα ελέγχου.

Η στάση απέναντι στους φτωχούς έχει έντονη συσχέτιση με τις πεποιθήσεις περί δικαίου. Οι άνθρωποι θεωρούν ότι οι ενέργειες, ή η απραξία, των φτωχών ατόμων είναι τα χαρακτηριστικά που τους οδηγούν στη δυσμενή κατάσταση στην οποία βρίσκονται. Σύμφωνα με τον Lerner (1980), οι άνθρωποι με υψηλή πίστη στο δίκαιο κόσμο τείνουν να υποβιβάζουν τους φτωχούς κατέχουν και να εξαίρουν το θεμιτό της συμπεριφοράς όσων διαθέτουν πλούτο και δύναμη.

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις και τα στερεότυπα που υπάρχουν γι' αυτές τις κοινωνικές ομάδες δύνανται να επηρεάσουν τον τρόπο πρόσληψης του κόσμου. Το περί Δικαίου αίσθημα εξαρτάται άμεσα από τα ατομικά χαρακτηριστικά του υπό παρατήρηση προσώπου, επομένως, ανάλογα με την κοινωνική θέση του ατόμου, το φύλο του, την εθνικότητά του, σε συνδυασμό με το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του, ο παρατηρητής αντιλαμβάνεται τον κόσμο ως δίκαιο ή άδικο. Δηλαδή, οι πεποιθήσεις του ατόμου περί δικαίου ή άδικου κόσμου δεν είναι σταθερές, αλλά

επηρεάζονται και διαμορφώνονται ανάλογα με το κοινωνικο-πολιτισμικό επίπεδο του ατόμου, του οποίου επιχειρεί να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά. Τα μη αναμενόμενα αποτελέσματα ή γεγονότα οδηγούν σε μια αρνητικά συνδεδεμένη με τη δικαιοσύνη και τη νομιμότητα πρόσληψη του κόσμου. Το άτομο, αντί να αλλάξει τις αναπαραστάσεις και τα στερεότυπα που έχει για καθετί που παρατηρεί στον κοινωνικό περίγυρο, μάλλον τείνει να θεωρεί άλλοτε δίκαιο και άλλοτε άδικο τον τρόπο λειτουργίας του κόσμου, όταν τα συμβάντα δεν επιβεβαιώνουν τις πεποιθήσεις του.

Η παρούσα έρευνα έχει διπλό στόχο. Πρώτον, τη μελέτη της επίδρασης της κοινωνικής θέσης του αυτουργού στις αποδόσεις που θα κάνει ο παρατηρητής για την επιτυχία ή αποτυχία του, και δεύτερον, τη μελέτη του κατά πόσον οι πεποιθήσεις του παρατηρητή περί δίκαιου κόσμου μεταβάλλονται ή όχι ανάλογα με την κάθε συνθήκη. Επικεντρώνοντας τον παρατηρητή λοιπόν στην επιτυχία κάποιου κοινωνικά αναβαθμισμένου ατόμου αναμένεται η απόδοση της επίδοσής του στην ικανότητά του, και επιπλέον η ενίσχυση της πίστης του ότι ο κόσμος είναι δίκαιος. Εστιάζοντας τους συμμετέχοντες στην επιτυχία κάποιου κοινωνικο-οικονομικά υποβαθμισμένου ατόμου, αναμένεται η απόδοση της επίδοσής του στην καταβολή μεγάλης προσπάθειας. Τα αντίστροφα αποτελέσματα αναμένονται για την αποτυχία του αυτουργού.

Υποθέσεις:

- 1) Η επιτυχία ατόμου υψηλής κοινωνικής τάξης και η αποτυχία ατόμου χαμηλής κοινωνικής τάξης θα τείνει να αποδίδεται περισσότερο σε εσωτερικά σταθερά αίτια (ικανότητα), ενώ η αποτυχία ατόμου υψηλής κοινωνικής τάξης και η επιτυχία ατόμου χαμηλής κοινωνικής τάξης θα τείνει να αποδίδεται περισσότερο σε εσωτερικά ασταθή αίτια (προσπάθεια).

2) Η επιτυχία ατόμου υψηλής κοινωνικής τάξης και η αποτυχία ατόμου χαμηλής κοινωνικής τάξης θα ενισχύσει την πεποίθηση ότι ο κόσμος είναι Δίκαιος, ενώ η αποτυχία ατόμου υψηλής κοινωνικής τάξης και η επιτυχία ατόμου χαμηλής κοινωνικής τάξης θα την αποδυναμώσει.

Μέθοδος

Υποκείμενα και πειραματικό σχέδιο

Τα δεδομένα για την παρούσα έρευνα συγκεντρώθηκαν από 126 φοιτητές και των δύο φύλων (56 άντρες και 70 γυναίκες), ηλικίας 18-29 ετών, από τρία διαφορετικά πανεπιστήμια. Οι φοιτητές συμμετείχαν με τυχαίο τρόπο σε μία από τις τέσσερις πειραματικές συνθήκες, σε ένα 2 (επίδοση: επιτυχία / αποτυχία) x 2(κοινωνική θέση: υψηλή / χαμηλή) μεταξύ υποκειμένων πειραματικό σχέδιο.

Διαδικασία

Τα δεδομένα της έρευνας συλλέχθηκαν εντός των πανεπιστημιακών αιθουσών από φοιτητές που εθελοντικά δέχτηκαν να συμμετάσχουν, και η διαδικασία της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων διήρκησε περίπου 30 λεπτά.

Σε κάθε συμμετέχοντα δόθηκε με τυχαίο τρόπο ένα σενάριο στο οποίο είχαν εισαχθεί οι ανεξάρτητες μεταβλητές. Τα ερωτηματολόγια είχαν τοποθετηθεί σε τετράδες, ώστε να διαδέχεται η μία συνθήκη την άλλη και να υπάρχουν ίσες πιθανότητες χορήγησης του κάθε σεναρίου στα υποκείμενα.

Στην πρώτη συνθήκη, ο Γιάννης παρουσιάζεται ως ένα άτομο υψηλής κοινωνικο - οικονομικής τάξης και σημειώνει επιτυχία στις γραπτές εξετάσεις που δίνει για να μπει σε κάποιο μεταπτυχιακό πρόγραμμα. Στη δεύτερη συνθήκη Ο Γιάννης και πάλι είναι ένα κοινωνικο- οικονομικά ευνοημένο άτομο, αλλά αποτυχαίνει στις εξετάσεις. Στην τρίτη συνθήκη, ο Γιάννης προέρχεται από ένα στερημένο περιβάλλον και αποτυχαίνει στις εξετάσεις του, και τέλος, στην τέταρτη συνθήκη ο Γιάννης είναι άτομο χαμηλής κοινωνικής θέσης όπως και στην προηγούμενη συνθήκη, με τη

διαφορά ότι σημειώνει επιτυχία στις εξετάσεις. Το σενάριο στο οποίο εισήχθησαν οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι το εξής:

Ο Γιάννης πρόσφατα ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο πανεπιστήμιο πάνω στον κλάδο που είχε δηλώσει ως πρώτη επιλογή. Αυτό που τον ενδιαφέρει άμεσα είναι να κάνει Μεταπτυχιακές Σπουδές πάνω στο ίδιο γνωστικό αντικείμενο.

Η οικογένειά του είναι ευκατάστατη και ζει σε μια μεγάλη μονοκατοικία στην Κηφισιά. Στη διάρκεια των σπουδών του χρησιμοποιούσε το αυτοκίνητό του για να φτάσει στο Πανεπιστήμιο.

Ο Γιάννης έδωσε πρόσφατα εξετάσεις με σκοπό να μπει σε ένα μεταπτυχιακό πολύ υψηλών απαιτήσεων και πολύ αυστηρό ως προς την επιλογή φοιτητών, το οποίο στεγάζεται σε ένα άλλο πανεπιστήμιο. Ο μέσος όρος που έβγαλε στα μαθήματα που εξετάστηκε ήταν 9 στα 10, με αποτέλεσμα να περάσει στο συγκεκριμένο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Στα υποκείμενα δόθηκαν οι οδηγίες να διαβάσουν προσεχτικά το σενάριο και να απαντήσουν αρχικά σε κάποιες ερωτήσεις ελέγχου των χειρισμών. Οι ερωτήσεις αυτές αφορούσαν στα βασικά στοιχεία του σεναρίου, όπως: α) αν ο Γιάννης είχε δηλώσει ως πρώτη επιλογή τον κλάδο τον οποίο σπούδασε, β) το μέρος στο οποίο διέμενε με την οικογένειά του, γ) το μέσο συγκοινωνίας που χρησιμοποιεί για τις μετακινήσεις του στο πανεπιστήμιο, δ) αν τελικά πέτυχε ή απέτυχε στις εξετάσεις που έδωσε για να μπει στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών που έλεξε. Τα υποκείμενα καλούνταν να επιλέξουν μία μόνο απάντηση για το κάθε ερώτημα.

Εν συνεχεία, οι συμμετέχοντες έπρεπε να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο (με τρεις υποκλίμακες) σχετικά με το πού αποδίδουν τα αίτια της επίδοσης του Γιάννη

και ένα ερωτηματολόγιο που αφορούσε στις δοξασίες τους περί Δίκαιου Κόσμου. Τέλος, καλούνταν να σημειώσουν κάποια δημογραφικά στοιχεία.

Μετρήσεις

Σε κάθε συμμετέχοντα χορηγήθηκε ένα ερωτηματολόγιο με κλειστού τύπου ερωτήσεις. Η κλίμακα μέτρησης που χρησιμοποιείται για τη συμπλήρωση όλων των ερωτήσεων είναι η κλίμακα, τύπου Likert.

α) Η πρώτη μέτρηση αφορά στις αποδόσεις της επίδοσης σε δύο εσωτερικούς παράγοντες βάσει του μοντέλου του Weiner (1972), στην ικανότητα (παράγοντας εσωτερικός - σταθερός) ή στην προσπάθεια (παράγοντας εσωτερικός – ασταθής). Τρεις λοιπόν ερωτήσεις του τύπου, αν η επίδοση του Γιάννη οφείλεται στην ικανότητά του ή στο διάβασμα που έκανε πριν την εξέταση για την εισαγωγή του στο μεταπτυχιακό, αποσκοπούσαν στη μέτρηση του είδους των αποδόσεων που έκαναν οι συμμετέχοντες ανά συνθήκη. Η μία εκ των τριών ερωτήσεων χορηγήθηκε με τη μορφή διπολικής κλίμακας (το 1= ικανότητα, 7= προσπάθεια).

β) Η δεύτερη μέτρηση έγινε με την κλίμακα των Αιτιωδών Αποδόσεων (Causal Attribution Scale) η οποία βασίζεται στην κλίμακα των Αιτιωδών Διαστάσεων (Causal Dimension Scale, Weiner, 1986), και τροποποιήθηκε από τους Cheung & Rudowicz, (2003) και Rudowicz, Cheung & Hui, (2000) με τέτοιο τρόπο ώστε να μετρά τις αποδόσεις της επίδοσης στο εκπαιδευτικό πλαίσιο. Αυτή η κλίμακα περιλαμβάνει αποδόσεις συμπεριφοράς ως προς τις διαστάσεις της έδρας (locus), της σταθερότητας (stability) και του ελέγχου (controllability).

Η κλίμακα αυτή περιλαμβάνει τους εξής παράγοντες:

- εσωτερικά/ σταθερά/ ελεγχόμενα αίτια επίδοσης: δεξιότητες και ικανότητες του ατόμου σε θέματα που αφορούν στην εξέτασή του

- εσωτερικά/ ασταθή/ ελεγχόμενα αίτια επίδοσης: καταβαλλόμενη προσπάθεια μελέτης, προετοιμασία για τις εξετάσεις και συγκέντρωση κατά τη μελέτη

- εσωτερικά/ σταθερά/ μη ελεγχόμενα αίτια: κλίση και άνεση στο υπό εξέταση αντικείμενο

- εσωτερικά/ ασταθή/ μη ελεγχόμενα αίτια: διάθεση, δυσκολία των εξετάσεων, φόβος για τις εξετάσεις

- εξωτερικά/ σταθερά/ ελεγχόμενα αίτια: βοήθεια από την οικογένεια ή μέσα από ιδιαίτερα μαθήματα

- εξωτερικά/ σταθερά/ μη ελεγχόμενα αίτια: συνθήκες μέσα στο σπίτι

- εξωτερικά/ ασταθή/ μη ελεγχόμενα αίτια: τύχη.

Οι απαντήσεις στις 14 ερωτήσεις που αφορούν στους παραπάνω παράγοντες δόθηκαν σε κλίμακα Likert (1=καθόλου, 7=πάρα πολύ). Μέσα από παραγοντική ανάλυση της κλίμακας αυτής προέκυψαν 6 παράγοντες ομώνυμοι με αυτούς που περιγράφηκαν παραπάνω, με μόνη εξαίρεση τους παράγοντες που αφορούν στη βοήθεια από την οικογένεια και τα ιδιαίτερα μαθήματα, καθώς και τις συνθήκες μέσα στο σπίτι, οι οποίοι συναποτελούν στην ανάλυση που προέκυψε έναν ενιαίο παράγοντα (βλέπε Παράρτημα).

Αφού προστέθηκαν οι ερωτήσεις που αφορούν στον κάθε παράγοντα μετρήθηκαν οι αξιοπιστίες για τα εξωτερικά/ σταθερά και για τα εσωτερικά/ σταθερά/ ελεγχόμενα αίτια, οι οποίες ήταν .74 και .81 αντίστοιχα. Η αξιοπιστία για την υποκλίμακα εσωτερικά/ σταθερά/ μη ελεγχόμενα αίτια δεν ήταν ικανοποιητική (Cronbach's alpha= .40) γι' αυτό και εξαιρέθηκε περαιτέρω ανάλυσης.

γ) Η τρίτη μέτρηση πραγματοποιήθηκε με την Κλίμακα Αιτιωδών Διαστάσεων (Causal Dimension Scale) των Mc Auley, Duncan και Russell (1992). Με την κλίμακα αυτή μετρήθηκαν οι αποδόσεις που έκαναν τα υποκείμενα σε καθεμία από τις διαστάσεις του μοντέλου του Weiner, την έδρα (locus), τη σταθερότητα (stability) και τον έλεγχο (controllability). Επειδή η κλίμακα στην πρωτότυπη μορφή της μετράει τις αποδόσεις που κάνει ο αυτουργός για τη δική του συμπεριφορά, παρά για την ερμηνεία της συμπεριφοράς των άλλων, διαμορφώθηκαν τα ερωτήματα με τρόπο ώστε να εξυπηρετεί τις ανάγκες της παρούσας έρευνας. Οι συμμετέχοντες απάντησαν σε 12 ερωτήσεις εκ των οποίων 4 αφορούσαν στην έδρα (π.χ. Η επίδοση του Γιάννη είναι κάτι που ξεκινάει 1="από μέσα του", 7= "έξω από αυτόν") 4 στη σταθερότητα (1= μόνιμο, 7= περιστασιακό) και 4 στον έλεγχο (1= μπορεί να το χειριστεί ο ίδιος, 7= . δε μπορεί να το χειριστεί ο ίδιος). Οι απαντήσεις των υποκειμένων δόθηκαν σε επταβάθμια κλίμακα Likert. Αφού προστέθηκαν οι σχετικές με την κάθε διάσταση ερωτήσεις μετρήθηκαν και οι αξιοπιστίες, οι οποίες ήταν .79 για τον έλεγχο και .85 για τη σταθερότητα.

δ) Η τέταρτη μέτρηση πραγματοποιήθηκε με την κλίμακα των Rubin & Perla (1975) για τις Δοξασίες περί Δίκαιου Κόσμου (Δ.Δ.Κ). Αντιστράφησαν οι ερωτήσεις που μετρούν την πρόσληψη του κόσμου ως άδικου, ώστε η κλίμακα να έχει κατεύθυνση στο δίκαιο κόσμο. Η αξιοπιστία της κλίμακας ήταν .73.

Αποτελέσματα

α) *Αποδόσεις σε ικανότητα – προσπάθεια*: Μέσα από την 2(επίδοση) x 2 (τύπος απόδοσης: ικανότητα – προσπάθεια) ανάλυση ANOVA με επαναλαμβανόμενες μετρήσεις στον τελευταίο παράγοντα παρατηρήθηκε κύρια επίδραση του τύπου αποδόσεων $F(1,115)=208,44$, $p<0,001$, $\eta^2=0,64$) δείχνοντας ότι η προσπάθεια ($M=5,60$, $SD=1,22$) προτιμήθηκε ως αποδιδόμενο αίτιο σε μεγαλύτερο βαθμό απ'ότι η ικανότητα ($M=3,17$, $SD=1,76$). Όσον αφορά την ικανότητα, προέκυψε στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση της επίδοσης και της κοινωνικής θέσης $F(1,115)=76,68$, $p<0,001$, $\eta^2=0,40$ που δείχνει ότι η ικανότητα ως αίτιο απόδοσης προτιμήθηκε στη συνθήκη υψηλής θέσης – επιτυχίας ($M=4,62$, $SD=1,57$) καθώς και στη συνθήκη χαμηλής κοινωνικής θέσης – αποτυχίας ($M=3,90$, $SD=1,42$). Όσον αφορά την προσπάθεια, προτιμήθηκε ως αίτιο απόδοσης στη συνθήκη χαμηλή θέση – επιτυχία ($M=6,32$, $SD=0,87$), παρά στις συνθήκες υψηλή θέση – επιτυχία ($M=5,55$, $SD=1,18$) και χαμηλή θέση αποτυχία ($M=5,10$, $SD=1,35$) (πίνακας 1).

Η ανάλυση ANOVA παρήγαγε μια επιπλέον σημαντική αλληλεπίδραση για τη διπολική κλίμακα ικανότητα vs προσπάθεια, $F(1,115)=27,85$, $p<0,001$, $\eta^2=0,20$. Η αποτυχία των υψηλής θέσης ατόμων ($M=5,00$, $SD=1,05$) και η επιτυχία των χαμηλής θέσης ατόμων ($M=5,29$, $SD=1,16$) αποδόθηκαν σε μεγαλύτερο βαθμό στην προσπάθεια απ'ότι η επιτυχία των ατόμων υψηλής κοινωνικής θέσης ($M=3,79$, $SD=1,05$) και η αποτυχία των ατόμων χαμηλής θέσης ($M=4,00$, $SD=1,73$). Εν ολίγοις, αποτελέσματα που δε δικαιολογούν το υπάρχον σύστημα αποδίδονται στην προσπάθεια, ενώ όταν τα αποτελέσματα είναι συμβατά με το κοινωνικό σύστημα, τότε οι αποδόσεις για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων αυτών γίνονται στην ικανότητα (πίνακας 1).

Πίνακας 1. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των στοιχείων που συνδέονται με τις αποδόσεις της επίδοσης σε ικανότητα ή προσπάθεια ανά συνθήκη. (σε επταβάθμια κλίμακα: 1=διαφωνία, 7=συμφωνία).

	Υψηλή κοινωνική θέση		Χαμηλή κοινωνική θέση	
	Επιτυχία	Αποτυχία	Επιτυχία	Αποτυχία
Απόδοση της επίδοσης στην προσπάθεια	4.62 (1.57)	2.00 (1.05)	2.13 (1.36)	3.90 (1.42)
Απόδοση της επίδοσης στην ικανότητα	5.55 (1.18)	5.39 (1.13)	6.32 (.87)	5.10 (1.35)
Απόδοση της επίδοσης σε ικανότητα ή προσπάθεια. (κλίμακα: 1=ικανότητα, 7=προσπάθεια)	3.79 (1.05)	5.00 (1.05)	5.29 (1.16)	4.00 (1.73)

β) *Κλίμακα Αιτιωδών Αποδόσεων (Causal Attribution Scale)*: Τα υποκείμενα τείνουν να αποδίδουν την επιτυχία ή αποτυχία τους περισσότερο σε εσωτερικά ασταθή και ελεγχόμενα αίτια όπως η προσπάθεια ($M=5,66$, $SD=1,10$) παρά σε εσωτερικά, σταθερά, μη ελεγχόμενα αίτια όπως η ικανότητα ($M=5,27$, $SD=1,35$) $t(117)=2,99$, $p<0,005$. Απ'την άλλη, οι αποδόσεις στην τύχη, η οποία αποτελεί εξωτερικό, ασταθή και μη ελεγχόμενο παράγοντα πραγματοποιήθηκαν σε πολύ μικρότερο βαθμό από οποιονδήποτε άλλο τύπο αποδόσεων ($M=4,36$, $SD=1,70$).

Παρουσιάστηκε κύρια επίδραση της επίδοσης στις κοινωνικές αποδόσεις. Οι συμμετέχοντες έτειναν να αποδίδουν την επιτυχία παρά την αποτυχία περισσότερο σε εσωτερικά - ασταθή - ελεγχόμενα αίτια, δηλαδή στην προσπάθεια. ($M_{επιτυχ}=5,96$, $SD=0,91$ vs $M_{αποτυχ}=5,34$, $SD=1,20$), $F(1,115)=9,76$, $p<0,005$, $\eta^2=0,08$, σε εσωτερικά - σταθερά - ελεγχόμενα αίτια ($M_{επιτυχ}=5,52$, $SD=1,33$ vs $M_{αποτυχ}=5,02$, $SD=1,33$),

$F(1,115)=7,38$, $p<0,001$, $\eta^2=0,06$) και σε εσωτερικά – σταθερά – ελεγχόμενα αίτια ($M_{\text{επιτυχ}}=5,67$, $SD=1,29$ vs $M_{\text{αποτυχ}}=4,69$, $SD=1,45$), $F(1,115)=15,45$, $p<0,001$, $\eta^2=0,12$)

Επιπλέον, παρουσιάστηκε στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση της επίδοσης και της κοινωνικής θέσης αναφορικά με την απόδοσή της σε εσωτερικά – σταθερά – μη ελεγχόμενα αίτια (ικανότητα) $F(1,115)=38,37$, $p<0,001$, $\eta^2=0,25$. Συγκεκριμένα, η επιτυχία των ατόμων υψηλής κοινωνικής θέσης ($M=6,09$, $SD=0,98$), καθώς και η αποτυχία των ατόμων χαμηλής θέσης ($M=5,74$, $SD=0,73$), τείνει να αποδίδεται περισσότερο στην ικανότητα, παρά η αποτυχία των υψηλής θέσης ($M=4,18$, $SD=1,38$) και η επιτυχία των χαμηλής θέσης ατόμων ($M=5,00$, $SD=1,41$). Επιπροσθέτως, η επιτυχία των ατόμων χαμηλής θέσης ($M=6,11$, $SD=0,98$) τείνει να αποδίδεται σε μεγαλύτερο βαθμό στην προσπάθεια, συγκριτικά με την αποτυχία τους ($M=5,21$, $SD=1,18$), ενώ δε σημειώθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις δύο υψηλής θέσης συνθήκες. Παρά τη γενικότερη προτίμηση της απόδοσης της επίδοσης στην προσπάθεια, σε όλες τις συνθήκες η αποτυχία των ατόμων χαμηλής κοινωνικής θέσης $t(30)=2,64$, $p<0,02$ και η επιτυχία των ατόμων υψηλής θέσης $t(28)=1,39$ τείνουν να αποδίδονται σε μεγαλύτερο βαθμό στην ικανότητα (πίνακας 2).

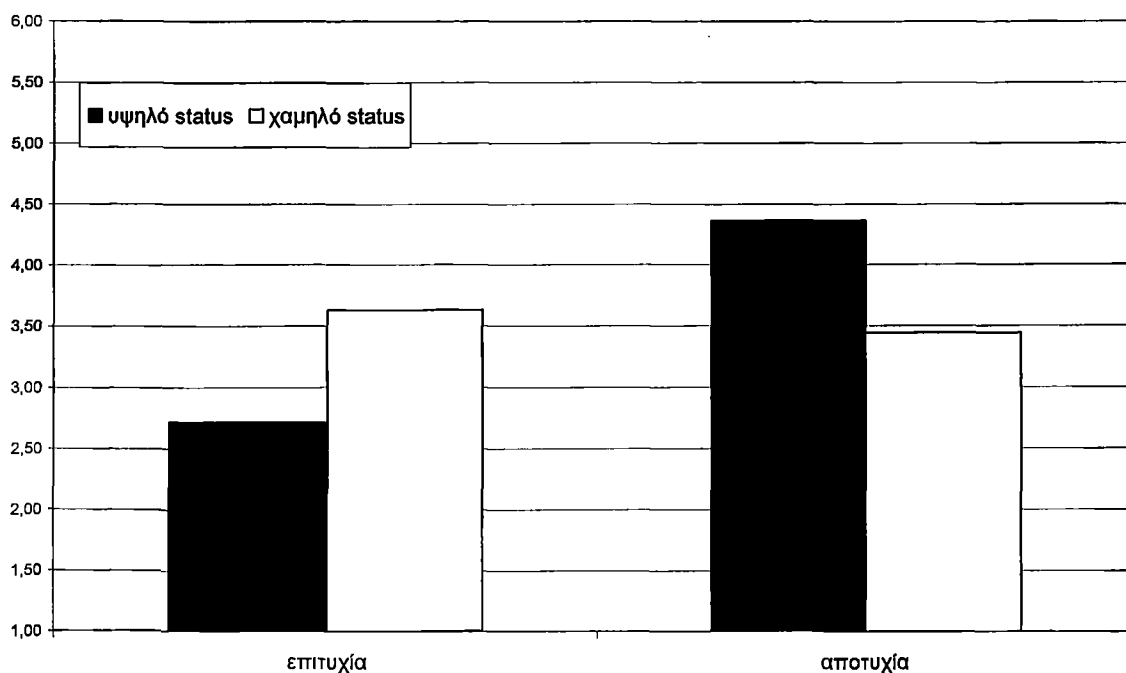
Πίνακας 2. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των στοιχείων που συνδέονται με τις τρεις διαστάσεις κοινωνικών αποσώσεων (σε επταβάθμια κλίμακα: 1=διαφωνία, 7=συμφωνία).

	Υψηλή κοινωνική θέση		Χαμηλή κοινωνική θέση	
	Επιτυχία	Αποτυχία	Επιτυχία	Αποτυχία
Εσωτερικά – σταθερά – μη ελεγχόμενα αίτια (ικανότητα)	6.09 (.98)	4.18 (1.38)	5.00 (1.41)	5.74 (.73)
Εσωτερικά– ασταθή – ελεγχόμενα αίτια (προσπάθεια)	5.81 (.81)	5.48 (1.21)	6.11 (.98)	5.21 (1.18)

Όσον αφορά τις αποδόσεις της επίδοσης σε εξωτερικούς παράγοντες όπως η τύχη, παρατηρούνται τα εξής: Στον παράγοντα τύχη σημειώθηκε κύρια επίδραση με την κοινωνική θέση, $F(1,115)=4,17$, $p<0.05$, $\eta^2=0,04$, υποδεικνύοντας ότι η επίδοση των ατόμων χαμηλής θέσης ($M=4,64$, $SD=1,50$) τείνει να αποδίδεται περισσότερο στην τύχη πράγμα που δεν παρατηρείται κατά τις αποδόσεις της επίδοσης των ατόμων υψηλής κοινωνικής θέσης ($M=4,05$, $SD=1,84$). Συγκεκριμένα, η αποτυχία των ατόμων υψηλής θέσης ($M=4,361$, $SD=1,91$), και ιδιαίτερα η επιτυχία των ατόμων χαμηλής θέσης ($M=5,39$, $SD=1,23$) αποδόθηκαν στην τύχη σε μεγαλύτερο βαθμό απ'ότι η επιτυχία των υψηλής θέσης ($M=3,52$, $SD=1,64$) και η αποτυχία των χαμηλής κοινωνικής θέσης ατόμων ($M=3,90$, $SD=1,40$).

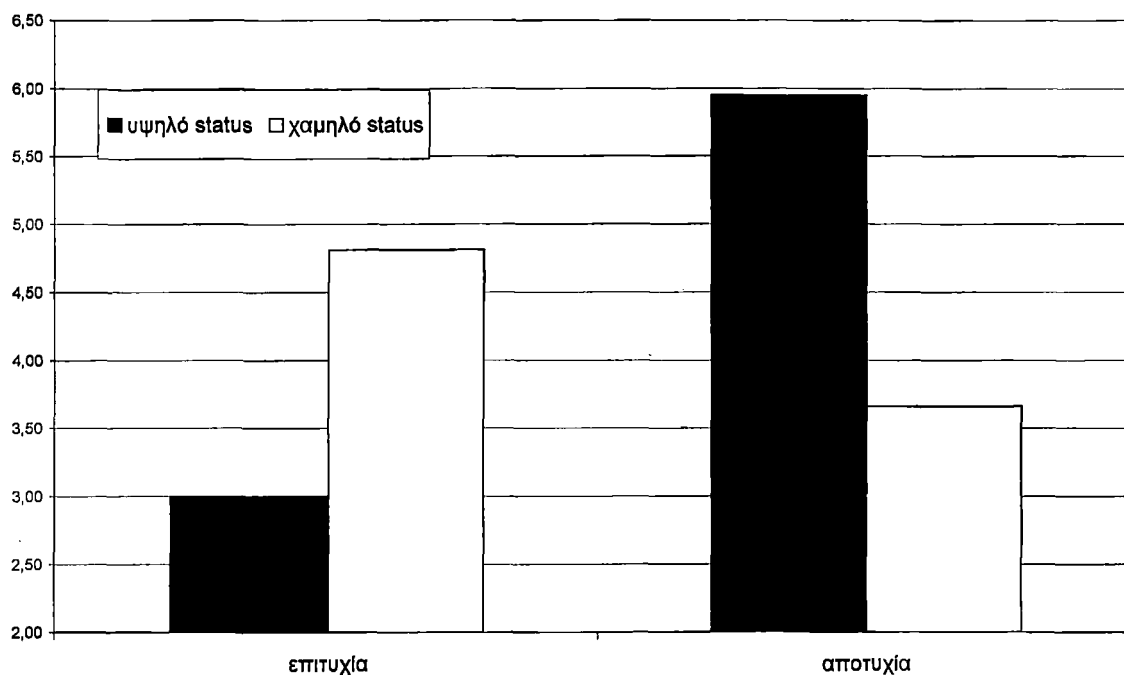
γ) *Κλίμακα Αιτιωδών Διαστάσεων (Causal Dimension Scale)*: Μέσω της ανάλυσης two way Anova παρατηρήθηκε κύρια επίδραση της επίδοσης σε όλους τους αιτιακούς παράγοντες. Εν αντιθέσει με την αποτυχία, η επιτυχία θεωρήθηκε ως αποτέλεσμα που πηγάζει πρωτίστως από εσωτερικές ($M_{επιτυχ}=3,19$, $SD=1,31$ vs

$M_{\text{αποτυχ}}=3,87$, $SD=1,43$, $F(1,115)=9,08$, $p<0,005$, $\eta^2=0,07$) πιο σταθερές ($M_{\text{επιτυχ}}=3,93$, $SD=1,41$ vs $M_{\text{αποτυχ}}=4,74$, $SD=1,67$, $F(1,115)=18,13$, $p<0,001$, $\eta^2=0,14$) περισσότερο ελεγχόμενες ($M_{\text{επιτυχ}}=3,06$, $SD=1,32$ vs $M_{\text{αποτυχ}}=3,90$, $SD=1,42$), $F(1,115)=10,76$, $p<0,001$, $\eta^2=0,09$) και λιγότερο εξωτερικού ελέγχου ποιότητες ($M_{\text{επιτυχ}}=4,41$, $SD=1,24$ vs $M_{\text{αποτυχ}}=3,80$, $SD=1,43$, $F(1,115)=6,36$, $p<0,02$, $\eta^2=0,05$). Επίσης, παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση επίδοσης και κοινωνικής θέσης όσον αφορά στην έδρα αιτιότητας, $F(1,115)=14,62$, $p<0,001$, $\eta^2=0,11$. Συγκεκριμένα, η επιτυχία των ατόμων υψηλής κοινωνικής θέσης ($M=2,72$, $SD=1,14$) αποδόθηκε σε εσωτερικά αίτια σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι η αποτυχία τους ($M=4,36$, $SD=1,52$) ή η επιτυχία των ατόμων χαμηλής κοινωνικής θέσης ($M=3,36$, $SD=1,32$). Απ' την άλλη μεριά, η αποτυχία των ατόμων χαμηλής θέσης ($M=3,44$, $SD=1,19$) αποδόθηκε σε εσωτερικά αίτια σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι η αποτυχία των ατόμων υψηλής θέσης. (Γράφημα 1).

Γράφημα 1. Απόδοση της επίδοσης (επιτυχία – αποτυχία) σε εσωτερικά αίτια ανάλογα με τον τύπο της επίδοσης και την κοινωνική θέση του αυτοργού.

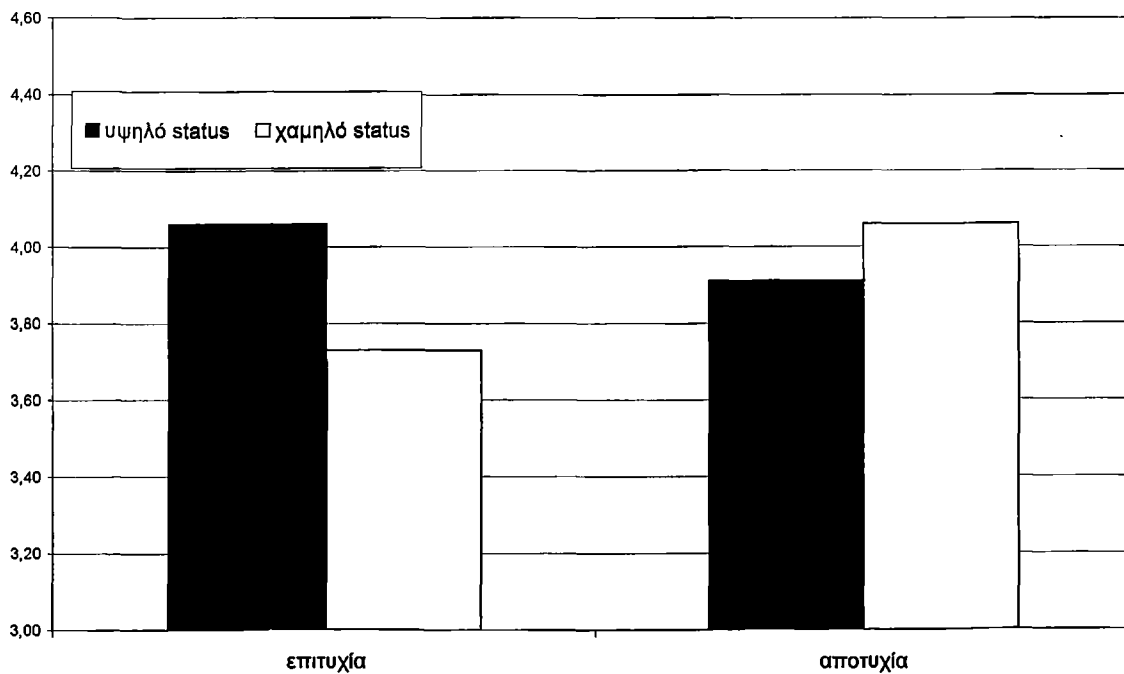
Αυτό που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής μέσα από την ανάλυση είναι η στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση που προκύπτει ανάμεσα στην επίδοση και την κοινωνική θέση όσον αφορά στη διάσταση της σταθερότητας $F(1,115)=94,00$, $p<0,001$, $\eta^2=0,45$. Συγκεκριμένα, η επιτυχία των ατόμων υψηλής κοινωνικής θέσης ($M=3,00$, $SD=1,33$) καθώς και η αποτυχία της χαμηλής θέσης ($M=3,66$, $SD=1,50$) προσλαμβάνονται ως πιο σταθερά αποτελέσματα συγκριτικά με την αποτυχία της υψηλής ($M=5,95$, $SD=0,81$) και την επιτυχία της χαμηλής κοινωνικής θέσης ($M=4,81$, $SD=0,78$) (Γράφημα 2).

Γράφημα 2. Προσλαμβανόμενη σταθερότητα της επίδοσης ανάλογα με την κοινωνική θέση και την επίδοση (επιτυχία – αποτυχία) του ατουργού.

δ) *Δοξασίες περί Δίκαιου Κόσμου (Just World Beliefs)*: Μέσα από την ανάλυση two way ANOVA παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση της κοινωνικής θέσης και της επίδοσης $F(1,115)=5,08$, $p<0,03$, $\eta^2=0,04$. Οι Δοξασίες Δίκαιου Κόσμου

παρουσιάστηκαν πιο ενισχυμένες στις συνθήκες επιτυχίας των ατόμων υψηλής κοινωνικής θέσης ($M=4,06$, $SD=0,56$) και αποτυχίας των ατόμων χαμηλής θέσης ($M=4,06$, $SD=0,61$). Βάσει συγκρίσεων οι συνθήκες, επιτυχία των υψηλής θέσης ατόμων και αποτυχίας των χαμηλής θέσης ατόμων, διαφέρουν από τη συνθήκη επιτυχία των ατόμων χαμηλής κοινωνικής θέσης ($M=3,73$, $SD=0,64$), αλλά δε διαφέρουν από τη συνθήκη αποτυχίας των ατόμων υψηλής θέσης ($M=3,91$, $SD=0,49$). Γενικά, οι Δοξασίες περί Δίκαιου Κόσμου ήταν πιο ενισχυμένες σε συνθήκες εκλογίκευσης του κοινωνικού συστήματος (Γράφημα 3).

Γράφημα 3. Πίστη στο Δίκαιο Κόσμο ανάλογα με την κοινωνική θέση και την επίδοση του αυτουργού

Συζήτηση

Μέσα από την παρούσα έρευνα, δημιουργώντας τέσσερις διαφορετικές συνθήκες, μελετήθηκε το κατά πόσον η κοινωνική τάξη του αυτουργού μπορεί να επιδράσει στον τρόπο που ο παρατηρητής θα ερμηνεύσει την επίδοσή του, καθώς και αν επηρεάζονται οι πεποιθήσεις του σχετικά με το αν ο κόσμος είναι Δίκαιος ή Άδικος. Μέσα από τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων, όλες οι υποθέσεις μας επιβεβαιώνονται.

Οι άνθρωποι έχουν την τάση να κάνουν περισσότερο εσωτερικές αποδόσεις κατά την ερμηνεία μιας συμπεριφοράς που παρατηρούν σε ένα άλλο πρόσωπο (Ross, 1977). Βέβαια αυτό εφαρμόζεται με τρόπο διαφοροποιημένο και επιλεκτικό. Απ' ότι έχει δειχθεί, η κοινωνική θέση του αυτουργού παίζει καθοριστικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο θα ερμηνευτεί η συμπεριφορά του. Προσπαθώντας λοιπόν να εκλογικεύσει και να δικαιολογήσει το κοινωνικό σύστημα ο παρατηρητής, τείνει να ερμηνεύει με πιο ευνοϊκούς όρους την επίδοση ενός ατόμου που κατέχει υψηλή παρά χαμηλή θέση στην κοινωνική ιεραρχία. Επομένως, μια ενδεχόμενη επιτυχία ενός προνομιούχου ατόμου θα αποδοθεί στην ικανότητά του, ενώ η αποτυχία του σε έλλειψη προσπάθειας. Αντιθέτως, η επιτυχία ατόμου χαμηλής κοινωνικής θέσης θα αποδοθεί κυρίως στην καταβολή μεγάλης προσπάθειας, ενώ η αποτυχία του στην έλλειψη ικανότητας. Η διαφοροποιημένη αυτή ερμηνεία της συμπεριφοράς πηγάζει μέσα από τα στερεότυπα και τις ουσιοκρατικές πεποιθήσεις που επικρατούν για τις μη ευνοημένες κοινωνικές τάξεις και που αποσκοπούν στην προσπάθεια δικαιολόγησης και συντήρησης του status quo. Μέσα από τα ευρήματα της έρευνας καθίσταται έκδηλη η τάση του παρατηρητή, κατά την ερμηνεία της συμπεριφοράς κάποιου κοινωνικο-οικονομικά αναβαθμισμένου ατόμου να ανάγει την επιτυχία του σε

περισσότερο εσωτερικά αίτια, και δη στην ικανότητά του και λιγότερο στην προσπάθεια που κατέβαλε. Το αντίστροφο συμβαίνει όταν ο παρατηρητής καλείται να ερμηνεύσει την επιτυχία κάποιου κοινωνικο-οικονομικά κατώτερου ατόμου, την οποία αποδίδει στην προσπάθεια που είναι λιγότερο εσωτερικός παράγοντας.

Η ικανότητα είναι ένας παράγοντας εσωτερικός και σταθερός. Άρα, θεωρώντας μια συμπεριφορά ως αποτέλεσμα της ικανότητας (ή της έλλειψής της), θεωρούμε ότι και στο μέλλον αυτό το αποτέλεσμα θα τείνει να επαναλαμβάνεται σε όμοιες καταστάσεις. Αποδίδοντας όμως το αποτέλεσμα μιας συμπεριφοράς στην προσπάθεια η οποία είναι μεν παράγοντας εσωτερικός αλλά ασταθής, θεωρούμε ότι το άτομο που σημείωσε μια συγκεκριμένη επίδοση δε θα έχει απαραίτητα την ίδια επίδοση και μελλοντικά. Μέσα από τα ευρήματα της έρευνας παρατηρείται ότι σε περίπτωση επιτυχίας και όταν ο δράστης προέρχεται από ένα κοινωνικά αναβαθμισμένο περιβάλλον, υπάρχει η τάση του παρατηρητή να αποδίδει το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του δράστη στην ικανότητά του (αίτιο εσωτερικό – σταθερό) θεωρώντας αυτομάτως ότι σε οποιαδήποτε μελλοντική όμοια περίσταση θα έχει την ίδια επίδοση. Αντίθετα, όταν ερμηνεύεται η επιτυχία κάποιου ατόμου χαμηλής κοινωνικής τάξης, η επίδοσή του ανάγεται κυρίως στην προσπάθεια (εσωτερικό – ασταθές αίτιο), με σκοπό να υποδηλωθεί ότι η επίδοση αυτή δε θα επαναλαμβάνεται απαραίτητα σε όμοιες καταστάσεις στο μέλλον. Το αντίστροφο παρατηρείται ότι συμβαίνει, σε περίπτωση αποτυχίας του ατουργού. Στο σημείο αυτό φαίνεται ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει η έννοια της σταθερότητας, και όπως υποστηρίζεται από τους Weiner & Anderson, (1992), τα αναμενόμενα αποτελέσματα είναι και αυτά που αποδίδονται σε σταθερά αίτια, ενώ τα μη αναμενόμενα, αποδίδονται σε ασταθή αίτια.

Έτσι, όταν ερμηνεύεται η επίδοση ατόμου προερχόμενου από εύπορη οικογένεια, η επιτυχία του θεωρείται αναμενόμενο αποτέλεσμα για' αυτό και αποδίδεται σε σταθερά αίτια (ικανότητα), ενώ σε περίπτωση που ένα άτομο υψηλής κοινωνικής θέσης αποτύχει, τονίζεται από τον παρατηρητή η μη μονιμότητα της συμπεριφοράς του αυτής, αφού το αποτέλεσμα θεωρείται μη αναμενόμενο.

Επιπλέον, τα ευρήματα του πειράματος δείχνουν ότι η έδρα και η σταθερότητα και όχι ο έλεγχος, είναι οι διατάσεις που παίζουν τον πρωτεύοντα ρόλο στις αποδόσεις της επιτυχίας ή αποτυχίας των ατόμων υψηλής και χαμηλής κοινωνικής θέσης. Τη διαπίστωση αυτή μας τη δίνουν τα αποτελέσματα από την κλίμακα Αιτιωδών Διατάσεων (Causal Dimension Scale), η οποία αφορά στις τρεις διαστάσεις του μοντέλου του Weiner. Επιπροσθέτως, μέσα από τη ίδια κλίμακα παρατηρήθηκε ότι η επιτυχία των ατόμων υψηλής θέσης και η αποτυχία των ατόμων χαμηλής θέσης θεωρούνται αποτελέσματα πιο εσωτερικά απ' ότι η αποτυχία της υψηλής θέσης και η επιτυχία της χαμηλής θέσης.

Εν ολίγοις, παρατηρείται ότι οι κοινωνικές αποδόσεις γίνονται εις βάρος των κοινωνικο- οικονομικά ασθενέστερων ατόμων, και υπέρ των κοινωνικο- οικονομικά ισχυρών. Τα μη εύπορα άτομα στιγματίζονται, περιθωριοποιούνται και θεωρούνται άξια της τύχης τους. Αρνητικές στάσεις και στερεότυπα απέναντι σ' αυτή την κοινωνική ομάδα οδηγούν σε αρνητικές συμπεριφορές και αρνητικές κοινωνικές αποδόσεις απέναντί της. Αντιθέτως, για τα κοινωνικο- οικονομικά αναβαθμισμένα άτομα ενεργοποιούνται θετικά στερεότυπα, επομένως και θετικές αποδόσεις για τις συμπεριφορές τους.

Σχετικά με τις Δοξασίες περί Δίκαιου και Άδικου Κόσμου (Lerner 1977), οι παράγοντες που προκύπτουν από την παραγοντική ανάλυση δείχνουν εμφανώς το στιγματισμό και την προκατάληψη που υπάρχει απέναντι στα μη προνομιούχα και

κοινωνικά υποβαθμισμένα άτομα, και την τάση ανάδειξης των κοινωνικά ανώτερων ατόμων. Είναι έκδηλη η αντίληψη των ανθρώπων ότι ο κόσμος είναι Δίκαιος σε περίπτωση που επιτύχει ένα εύπορο άτομο, και σε περίπτωση που αποτύχει ένα άτομο στερημένο. Σε αντίθετη περίπτωση καλλιεργείται η άποψη ότι ο κόσμος είναι άδικος. Η πίστη σε ένα δίκαιο κόσμο αποτελεί μια εκλογικευτική πεποίθηση δικαιολόγησης του κοινωνικού συστήματος που έχει κανονιστική δράση για το ίδιο το άτομο, αλλά και για την διατήρηση της σταθερότητας της κοινωνίας. Η υψηλή κοινωνική θέση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την επιτυχία και την κατοχή δύναμης, ενώ η χαμηλή κοινωνική θέση συνδέεται με την αποτυχία, αφού με τις αποδόσεις που κάνουν τα υποκείμενα υποδηλώνουν την πεποίθησή τους ότι αυτό που αξίζει στον κοινωνικά ανώτερο είναι ένα επιτυχές αποτέλεσμα, ενώ αυτό που αξίζει στον κοινωνικά κατώτερο είναι η αποτυχία. Έτσι, το αν ο κόσμος θεωρείται Δίκαιος ή Άδικος εξαρτάται από το αν το αποτέλεσμα του έργου του αυτουργού "αρμόζει" στη θέση που κατέχει στην κοινωνία.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Anderson, C. A., & Weiner, B. (1992). Attribution and attributional processes in personality. In G. Caprara & G. Heck (Eds.), *Modern personality psychology: Critical reviews and new directions* (pp. 295-324). New York: Harvester Wheatsheaf.

Beauvois, J.L. (1976). Problématique des conduites sociale d'évaluation. *Connexions*, 19, 7-30

Beauvois J-L.. (1984). *La psychologie quotidienne*, Paris, Presses Universitaires de France.

Beauvois, J.L., & Le Poutier, F. (1986). Norme d'intériorité et pouvoir social en psychologie quotidienne. *Psychologie Française*, 31, 100-108.

Cheung, C.-K., & Rudowicz, E. (2003). Underachievement and attributions among students attending schools stratified by student ability. *Social Psychology of Education*, 6, 303-323.

Dalbert, C. (2001). *The justice motive as a personal resource: dealing with challenges and critical life events*. , Plenum Press, New York (2001).

Dalbert, C., & Yamauchi, L. (1994). Belief in a just world and attitudes toward immigrants and foreign workers: a cultural comparison between Hawaii and Germany. *Journal of Applied Social Psychology*, 24, 1612-1626.

Dubois, N., «*La norme d'internalité et le libéralisme*», Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble, 1994.

Feagin, J. R. (1972). Poverty: We still believe that God helps them who help themselves. *Psychology Today*, 6, 101-129.

Feather, N.T. (1969). Attribution of responsibility and valence of success and failure in relation to initial confidence and task performance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 13, 129-144.

Feather, N.T., & Simon, J.G. (1971). Causal attributions for success and failure in relation to expectations of success based upon selective or manipulative control. *Journal of Personality*, 39, 527-541.

Forgas, J. P., Morris, S. L., & Furnham, A. (1982). Lay explanations of wealth: Attributions for economic success. *Journal of Applied Social Psychology*, 12, 381-397.

Frieze, I. H., & Weiner, B. (1971). Cue utilization and attributional judgments for success and failure. *Journal of Personality*, 39, 591-605.

Furnham, A. (1982). *Why Are the Poor Always With Us? Explanations for Poverty in Great Britain*. *British Journal of Social Psychology*, 21, 311-322.

Furnham, A. (1991). Just world beliefs in twelve societies. *Journal of Social Psychology*, 133, 317-329.

Furnham, A. (1993). Just world beliefs in twelve societies. *Journal of Social Psychology, 133*(3), 317-329.

Furnham, A. (2003). Belief in a just world: Research progress over the past decade, *Personality and Individual Differences 34*, 795–817.

Graham, S. (1994). Classroom motivation from an attributional perspective. In H. F. O'Neil, Jr. & M. Drillings (Eds.), *Motivation theory and research*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley

Hoffman, C., & Hurst, N. (1990). Gender stereotypes: Perception or rationalization? *Journal of Personality and Social Psychology, 58*, 197-208.

Jost, J.T., & Banaji, M.R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology, 33*, 1-27.

Jost, J.T., & Thompson, E.P. (2000). Group-based dominance and opposition to equality as independent predictors of self-esteem, ethnocentrism, and social policy attitudes among African Americans and European Americans. *Journal of Experimental Social Psychology, 36*, 209–232.

Jost, J.T., Blount, S., Pfeffer, J., & Hunyady, G. (2003). Fair market ideology: Its cognitive-motivational underpinnings. *Research in Organizational Behavior, 25*, 53–91.

Jost, J.T., & Burgess, D. (2000). Attitudinal ambivalence and the conflict between group and system justification motives in low status groups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 293–305.

Jost, J.T., Glaser, J., Kruglanski, A.W., & Sulloway, F. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, 129, 339–375.

Jost, J.T., & Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology*, 13, 111–153.

Jost, J. T., Pelham, B. W., Sheldon, O., & Sullivan, B. (2003). Social inequality and the reduction of ideological dissonance on behalf of the system: Evidence of enhanced system justification among the disadvantaged. *European Journal of Social Psychology*, 33, 13–36.

Jost, J. T., Pietrzak, J., Liviatan, I., Mandisodza, A. N., & Napier, J. L. (in press). System justification as conscious and non-conscious goal pursuit. In J. Shah & W. Gardner (Eds.), *Handbook of motivation science*. New York: Guilford Press.

Jost, J.T., Hunyady, O. (2005) Antecedents and consequences of system – justifying ideologies. *Current Directions in Psychological Science*, 14(5), 260-265.

Kay, A. C., Jimenez, M. C., & Jost, J. T. (2002). Sour grapes, sweet lemons, and the anticipatory rationalization of the status quo. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1300–1312.

Kay, A. C., & Jost, J. T. (2003). Complementary justice: Effects of “poor but happy” and “poor but honest” stereotype exemplars on system justification and implicit activation of the justice motive. *Journal of Personality and Social Psychology, 85*, 823–837.

Kay, A. C., Jost, J. T., & Young, S. (2005). Victim derogation and victim enhancement as alternate routes to system justification. *Psychological Science, 16*, 240–246.

Landau, M.J., Solomon, S., Greenberg, J., Cohen, F., Pyszczynski, T., Arndt, J., Miller, C.H., Ogilvie, D.M., & Cook, A. (2004). Deliver us from evil: The effects of mortality salience and reminders of 9/11 on support for President George W. Bush. *Personality and Social Psychology Bulletin, 30*, 1136–1150.

Lerner, M. J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. New York: Plenum Press.

Lerner, M., & Miller, D. (1978). Just world research and the attribution process: looking back and ahead. *Psychological Bulletin, 85*, 1030–1051.

McAuley, E., Duncan, T. E., & Russell, D. W. (1992). Measuring causal attributions: The Revised Causal Dimension Scale (SDSII). *Personality and Social Psychology Bulletin, 18*, 566-573.

Pansu, P. (1997). The norm of internality in an organizational context. *European Journal of Work and Organizational Psychology, 6*, 37-58.

Rosenbaum, R.M. (1972). *A dimensional analysis of the perceived causes of success and failure*. Unpublished doctoral dissertation, University of California, Los Angeles.

Rubin, Z., & Peplau, A. (1973). Belief in a just world and reactions to another's lot. *Journal of Social Issues*, 29, 73–93.

Sidanius, J., & Pratto, F. (1999). *Social dominance*. New York: Cambridge University Press.

Tajfel, H. & Forgas, J.P. (1981). Social categorisation: Cognitions, values and groups. In J.P. Forgas (Ed.), *Social cognition: Perspectives on everyday understanding* (pp. 113-140). London: Academic Press.

Weiner, B. (1986). *An attributional theory of motivation and emotion*. New York: Springer-Verlag.

Weiner, B. (1974). *Achievement motivation and attribution theory*. Morristown, N.J.: General Learning Press.

Weiner, B., Frieze, I., Kukla, A., Reed, L., Rest, S., & Rosenbaum, R. M. (1972). Perceiving the causes of success and failure. In E. E. Jones, D. E. Kanouse, H. H. Kelley, R. E. Nisbett, S. Valins, & B. Weiner (Eds.), *Attribution: Perceiving causes of behavior*. Morristown, NJ: General Learning Press.

Yzerbyt, V., Rocher, S., & Schadron, G. (1997). Stereotypes as explanations: A subjective essentialistic view of group perception. In R. Spears, P. J. Oakes, N. Ellemers, & S.A. Haslam (Eds.), *The social psychology of stereotyping and group life* (pp. 20-50). Cambridge: Blackwell.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παραγοντική ανάλυση της κλίμακας των Αιτιωδών Αποδόσεων με περιστροφή τύπου Varimax.

	Παράγοντες					
	1	2	3	4	5	6
1. Το ότι ήξερε πώς να προετοιμαστεί για τις εξετάσεις	,201	,044	,875	,156	-,051	,126
2. Το ότι ξέρει πως πρέπει να μελετάει	,417	-,125	,767	,182	,007	,018
3. η προσπάθειά του κατά τη μελέτη	,819	-,144	,218	,185	-,039	,067
4. η προετοιμασία του πριν τις εξετάσεις	,893	,020	,056	,108	-,019	,005
5. η συγκέντρωσή του κατά τη μελέτη	,744	,039	,402	,019	-,001	-,137
6. Η άνεσή του στο γραπτό λόγο	,175	,073	,270	,842	,114	-,133
7. Η κλίση του στο συγκεκριμένο αντικείμενο	,109	,102	,057	,920	-,007	,053
8. η ψυχολογική διάθεση που είχε κατά τις εξετάσεις	,333	,320	,147	,086	,503	-,373
9. Ο βαθμός δυσκολίας των εξετάσεων	-,059	,061	,082	,155	,831	-,029
10. Ο φόβος του για τις εξετάσεις	-,088	-,055	-,397	-,175	,683	,210
11. Η βοήθεια της οικογένειάς του	,129	,740	-,210	,111	-,084	,294
12. Η βοήθεια μέσα από ιδιαίτερα μαθήματα	-,031	,793	,064	,025	,033	-,017
13. Οι συνθήκες μέσα από σπίτι του	-,142	,831	,031	,065	,138	,062
14. Η τύχη	,000	,243	,131	-,043	,050	,877

Κλίμακα Αιτιωδών Διαστάσεων (Causal Dimension Scale)

αποτελεί μια παράμετρο του εαυτού του	1	2	3	4	5	6	7	αποτελεί μια παράμετρο της κατάστασης
μπορεί να χειριστεί ο ίδιος	1	2	3	4	5	6	7	δε μπορεί να χειριστεί ο ίδιος
μόνιμο	1	2	3	4	5	6	7	περιστασιακό
μπορεί να ρυθμίσει ο ίδιος	1	2	3	4	5	6	7	δε μπορεί να ρυθμίσει ο ίδιος
Στο οποίο άλλοι έχουν τον έλεγχο	1	2	3	4	5	6	7	στο οποίο δεν έχουν τον έλεγχο άλλοι
ξεκινά από μέσα του	1	2	3	4	5	6	7	ξεκινά έξω από αυτόν
σταθερό στο χρόνο	1	2	3	4	5	6	7	ασταθές στο χρόνο
βρίσκεται κάτω από τη δύναμη άλλων ανθρώπων	1	2	3	4	5	6	7	δε βρίσκεται κάτω από τη δύναμη άλλων ανθρώπων
έχει να κάνει με τον ίδιο	1	2	3	4	5	6	7	δεν έχει να κάνει με τον ίδιο
το ορίζει ο ίδιος	1	2	3	4	5	6	7	δεν το ορίζει ο ίδιος
δεν αλλάζει	1	2	3	4	5	6	7	μπορεί να αλλάξει
ρυθμίζεται από άλλους ανθρώπους	1	2	3	4	5	6	7	δε ρυθμίζεται από άλλους ανθρώπους

Κλίμακα Αιτιωδών Αποδόσεων (Causal Attribution Scale)

1. το ότι ήξερε πώς να προετοιμαστεί για τις εξετάσεις
2. το ότι ξέρει πώς πρέπει να μελετάει
3. η προσπάθειά του κατά τη μελέτη
4. η προετοιμασία του πριν τις εξετάσεις
5. η συγκέντρωσή του κατά τη μελέτη
6. η άνεσή του στο γραπτό λόγο
7. η κλίση του στο συγκεκριμένο αντικείμενο
8. η ψυχολογική διάθεση που είχε κατά τις εξετάσεις
9. ο βαθμός δυσκολίας των εξετάσεων
10. ο φόβος του για τις εξετάσεις
11. η βοήθεια της οικογένειάς του
12. η βοήθεια μέσα από ιδιαίτερα μαθήματα
13. οι συνθήκες μέσα στο σπίτι του
14. η τύχη

Κλίμακα μέτρησης αποδόσεων σε ικανότητα - προσπάθεια

1. Η επίδοση του Γιάννη οφείλεται στο πόσο διάβασε πριν από την περίοδο των εξετάσεων
2. Όσο και να διάβαζε ο Γιάννης θα είχε την ίδια επίδοση
3. Κατά τη γνώμη σου, η επίδοση του Γιάννη οφείλεται περισσότερο στην ικανότητά του, ή στην προσπάθεια που κατέβαλε πριν από τις εξετάσεις;

Κλίμακα μέτρησης Δοξασιών περί Δίκαιου Κόσμου (Just World Beliefs)

1. Συμβαίνει συχνά ένας ένοχος να «τη βγάζει καθαρή».
2. Οι άτυχοι άνθρωποι προκαλούν συνήθως οι ίδιοι τις ατυχίες τους.
3. Κατά βάση, ο κόσμος είναι δίκαιος.
4. Συχνά οι καλές πράξεις περνούν απαρατήρητες και δεν ανταμείβονται.
5. Σπάνια φυλακίζονται άδικα οι αθώοι.
6. Οι γονείς συνήθως δεν προσέχουν και δεν εκτιμούν τις πιο αξιόπαινες πράξεις των παιδιών τους.
7. Οι άνθρωποι που διατηρούνται σε φόρμα έχουν λίγες πιθανότητες καρδιακής προσβολής.
8. Αργά ή γρήγορα, το έγκλημα τιμωρείται.
9. Είναι συνήθως αδύνατο να τύχει κανείς μίας πραγματικά δίκαιης δίκης.
10. Σχεδόν πάντα, οι άνθρωποι είναι άξιοι της τύχης τους.
11. Στον επαγγελματικό αθλητισμό η δαιτησία συνήθως δεν είναι αντικειμενική.
12. Η Ιστορία του ανθρώπου δείχνει ότι στο τέλος το καλό κερδίζει.

13. Οι πολιτικοί που είναι προσηλωμένοι στις αρχές τους σπάνια εκλέγονται.
14. Σχεδόν πάντα, οι μαθητές αξίζουν τους βαθμούς που παίρνουν.
15. Σπάνια αξίζει κανείς την αναγνώριση που έχει από τους άλλους.
16. Όταν οι γονείς τιμωρούν τα παιδιά τους, το κάνουν γιατί τα παιδιά το αξίζουν.
17. Πολλοί άνθρωποι υποφέρουν χωρίς να φταίνε σε τίποτα οι ίδιοι.
18. Αργά ή γρήγορα, οι άνθρωποι που κάνουν τη δουλειά τους φτάνουν στην κορυφή.
19. Οι προσεκτικοί οδηγοί έχουν τις ίδιες πιθανότητες με τους απρόσεκτους να πάθουν ατύχημα.
20. Τα καλά τυχαίνουν σε αυτούς που προσπαθούν στη ζωή και το αξίζουν.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

1- ΑΠΡ. 2015

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

00200099160